

‘Participatiesamenleving heeft wel steun nodig’

Als de participatiesamenleving meer moet opleveren dan alleen een kostenbesparing, zijn investeringen nodig, concludeert Cees van den Bos in zijn promotieonderzoek.

tekst JOOST ZONNEVELD foto DOMIN MEINEMA

De participatiesamenleving. Is dat idee eigenlijk nieuw?

“Nee, integendeel, Abraham Kuyper sprak al over ‘soevereiniteit in eigen kring’. In de jaren zestig, toen de verzorgingsstaat werd opgebouwd, zag minister Marga Klompe al dat de rol van burgers naar de achtergrond verdween. Zij was ervan overtuigd dat actieve betrokkenheid van burgers essentieel is voor een goed functionerende samenleving.”

Eigen initiatief wordt gesmoord als de overheid alles overneemt?

“Inderdaad. Wat je in de jaren zeventig zag, was dat de overheid met regels en professionals veel zaken ging regelen die burgers eerst zelf deden. Denk aan woogdij, kinderopvang of bibliotheken.”

Waarom was dat een probleem?

“Mensen zetten zich vaak op een heel vanzelfsprekende manier voor elkaar in. Toen de eerste immigranten kwamen, leerden vrijwilligers hun Nederlands spreken. Aan honderden keukentafels werd op indermele wijze taalles gegeven en ingeburgerd. Dat stopte abrupt toen de overheid bedacht dat taallessen door beroepskrachten gegeven moesten worden. Daardoor werd het contact beperkt.”

Hoe zit het met de Nederlandse bereidheid voor vrijwilligerswerk?

“Die is groot. Eind jaren zeventig kwam de vrijwilligerscentrale op, die

‘Als mensen meer zelf kunnen doen, kan dat hun geluk vergroten’

organisaties en vrijwilligers samenbrengt. In korte tijd waren er daar in Nederland ongeveer zeventig van. Nederland staat in de top drie van landen waar mensen het meest bereid zijn om zich vrijwillig in te zetten. Maar dat potentieel wordt te weinig benut.”

Terwijl in de komende jaren meer beroep gedaan wordt op vrijwilligers?

“Het huidige beleid richt zich meer op wat overheid en organisaties vinden dat vrijwilligers zouden moeten doen, dan op wat burgers zelf belangrijk vinden. Als je naar Big Society – de Engelse evenknie van de participatiesamenleving – kijkt, kunnen wij daar van leren. Daar worden vijfduizend vrijwilligers en professionals opgeleid tot opbouwwerker om burgerinitiatieven te ondersteunen op de gebieden cultuur, zorg en sport.”

In Amsterdam gonst het van de buurtinitiatieven, zorgcoöperaties, broodfondsen, noem maar op. Zo slecht gaat het dan toch niet met dat participeren?

“Het is zeker zo dat steeds meer mensen – zonder dat er een overheid aan te pas komt – nieuwe vormen

Cees van den Bos
Leidschendam, 20 mei 1951

- 1973** Studie Opbouwwerk, Haagse Hogeschool
- 1977** Hoofd Vrijwilligerscentrale, Arnhem
- 1980-heden** Diverse bestuurlijke functies bij landelijke organisaties die vrijwilligerswerk ondersteunen
- 2005-heden** Wetenschappelijke publicaties over vrijwillige inzet
- 2014** Promotieonderzoek naar de motieven van overheden in acht landen, om vrijwilligerswerk te stimuleren, Erasmus Universiteit Rotterdam

vinden om elkaar te helpen. Die *do it yourself*-beweging is hoopgevend. Vooral in steden is er een groot verschil tussen mensen die de kennis en het netwerk hebben om dat te organiseren en de mensen die dat missen. Just die laatste groep is gebaat bij ondersteuning.”

Maar dat kost geld en dat is er niet.

“Als je mensen in staat stelt meer zelf te doen, kan dat hun geluk vergroten, mensen uit een isolement

halen en uiteindelijk de zorgkosten beperken. Maar dat lukt niet van de ene op de andere dag en dat vraagt om investeringen. Uiteindelijk levert het een betere en actievare samenleving op. Daar ben ik van overtuigd.”

En daarin werken vrijwilligers en professionals samen?

“Ja, maar wel in een andere rolverdeling dan nu. Professionals nemen niet de verantwoordelijkheid van

mensen over, maar zorgen dat mensen zelf hun problemen oplossen. Vrijwilligerscentrales kunnen organisaties aan vrijwilligers helpen en opbouwwerkers kunnen burgerinitiatieven ondersteunen. Elkaar aanvullen is denk ik de weg die we op moeten.”

Maar altijd ondersteunend aan initiatieven van mensen zelf?

“Zeker. En het is te hopen dat gemeenten, die nu veel meer verantwoordelijkheden krijgen, burgers durven vertrouwen en meer aan hen overlaten. Geef ze de ruimte om op hun eigen manier die dingen te doen waarmee zij de leefbaarheid van hun omgeving denken te verbeteren. Dat gevoel van ‘eigenaarschap’ is een voorwaarde om mensen gemotiveerd te houden.”

Zoektocht

Deze week gaf ik een lezing over dementie in een verpleeghuis. Na afloop kwamen er reacties uit de zaal. Een vrijwilligster vertelde over een bewoonster die verdrietig riep om ‘mammie’. De verzorgenden kalmeerden: “Uw moeder doet booschappen, ze komt zo terug.” Dit gaf geen troost. ‘Mammie’ bleek op jonge leeftijd te zijn overleden. Het afscheid was zwaar maar mooi. Praten hierover bracht de bewoonster rust.

De vraag was hoe het kon dat het langetermijngeheugen intact bleek en mevrouw toch haar moeders dood vergat. Het antwoord moest ik schuldig blijven. Wel sprak ik waardering uit voor de zoektocht naar een goede benadering.

Ik vertelde over de agressieve mevrouw die ik trof in het verpleeghuis tijdens mijn onderzoek. Op een dag liep ik haar tegen het lijf. Ze bleef staan en begon te praten. Het waren geen woorden, maar klanken die op en neer gingen als in heuse zinnen. Na een stille keek ze me onderzoekend aan. Ik aarzelde en slaakte vervolgens soortgelijke klanken. Ze knikte en antwoorde. We voerden een gesprek waarover buitenstaanders zich zouden hebben verbaasd. Vanaf toen communiceerden we regelmatig zo.

Ze sprak niet, maar uitte klanken die op en neer gingen als in zinnen

Iemand vertelde over een man die zich niet liet wassen tot er een slagtre kwam die er wel in slaagde. Toen de echtgenote op bezoek kwam bleek waarom: de slagtre leek sprekend op hun overleden dochter. De stage eindigde en de verzorgenden moesten de man weer wassen. Ze trokken een schoort aan met een foto van het overleden meisje. De problemen met wassen waren voorbij.

Bij dementie bestaat geen blauwdruk hoe juist te handelen. Achter de ziekte schuilen mensen en situaties. Deze verschillen. Oprechte interesse in waarom het gaat-zoals-het-gaat, creatief uitproberen wat werkt, kritisch evalueren en aanpassen lijken het recept. En: vooral niet te snel tevreden zijn. Het is een voortdurende zoektocht, die zelfreflectie vergt. Dat maakt het contact met dementie zo uitdagend en fascinerend.

a.the@parool.nl

Hoogleraren Anne-Mei The (zorg en dementie, UvA) en Jaap Seidell (voeding en gezondheid, VU) schrijven om beurten over hun vakgebied.